

Vriendinnen voor een veilig Europa (1990)

Sieth Delhaas

Kerk en Vrede, september 1990

Inleiding

Op welke manier kunnen vrouwen werken aan een veilig Europa? Die vraag roept twee beelden bij me op. Eén van een bericht in het themanummer *Vrouwenstrijd Vredesstrijd* van Kerk en Vrede uit 1984. Daarin staat dat de overheid in het geval van oorlog, van vrouwen vooral verwacht dat ze de rust in het gezin bewaren. Maar die ‘vrouwelijke’ vaardigheid kan ook ingezet worden bij de hulpverlening aan gewonden, voedselverstrekking en evacuatie. De commissie Veiligheid van de Nederlandse Vrouwenraad beschikt voor die inzet over het noodzakelijke adressenmateriaal. Het andere beeld komt uit ‘Herinneringen’, de autobiografie van Aletta Jacobs. Deze feministe zette zich in 1914, na het uitbreken van de eerste wereldoorlog met de leden van de vrouwenkiesrecht comités in om te zorgen voor vrouwen en kinderen van wie de kostwinner onder de wapenen was geroepen. Nadat ze dit enkele maanden had gedaan, kwam ze op een goede dag tot deze ontdekking:

‘hielpen wij, door de gevolgen van den oorlog zoveel mogelijk te verzachten, eigenlijk niet mede aan het bestendigen van den gruwelijken, den mensontearenden toestand?’¹

Vrouwen hebben de keus in tijden van oorlog – en wie zegt dat het nu geen oorlog is, moet dat dan maar aan arme vrouwen vragen – om mee te gaan in het verwachtingspatroon dat deze patriarchale samenleving van hen heeft: verzorgen, voeden, hoeden en daarmee de bestaande orde in stand houden. Vrouwen kunnen ook de ontdekking doen en de keus maken die Aletta Jacobs met haar vrouwen deed: ophouden met zorgen, voeden en hoeden en zelf tegenkrachten organiseren. Dat laatste roept natuurlijk sancties op maar daarvoor is er vrouwenstrijd.

Geen veiligheid

Vrouwen die kiezen vanuit een feministisch perspectief, zullen voorlopig niet kunnen meewerken aan een veilig Europa. Tenminste als met die veiligheid bedoeld wordt zich op welke manier dan ook aanpassen aan een Europese ontwikkeling die nadelig is voor het welzijn van vrouwen.

¹ Jacobs, Aletta, *Herinneringen*, SUN 1983

Zoals het er nu uitziet hebben vrouwen alleen maar te vrezen van een Verenigd Europa in de zin van de E.G.. Vrouwen die in november 1988 in Brussel bijeen waren op het Armoede Tribunaal hebben zich daarover uitvoerig uitgesproken.² Maar de schade van het ene Europa zal zich niet beperken tot de vrouwen van dit continent. Die schade zal slachtoffers maken onder steeds meer vrouwen over de hele wereld.³

Tegenkrachten organiseren om patriarchale structuren te slopen zal Europa voor lange tijd onveilig maken. In onze streken is nog niet zo duidelijk zichtbaar wat elders al wel gaande is tegenbewegingen die zich verzetten tegen een mensonterend patriarchaat:

- in Zuid-Amerika de totale oorlog tegen de organisaties van de armen vanuit de V.S.;
- op de Filippijnen de wreedheid tegen vrouwenorganisaties;
- fundamentalistisch-islamitische mannen die zich sterk maken tegen vrouwenorganisaties in Irak, Algerije, Jordanië en Frankrijk.⁴

Maar ook in Europa is het één en ander aan de hand:

- in West-Duitsland pakt de overheid vrouwen op die zich sterk maken tegen genenmanipulaties;
- in Oost-Duitsland zullen vrouwen de wettelijke bescherming bij abortus verliezen wanneer dit land zich herenigt met West-Duitsland;
- Slowaakse katholieke priesters verbieden hun vrouwelijke gelovigen sinds de 'bevrijding' lid te worden van de vrouwenbeweging;
- in Nederland worden bijstandsvrouwen gecontroleerd door sociale rechercheurs en politiek actieve bijstandsvrouwen zijn ervan overtuigd dat haar telefoons worden afgeluisterd en haar post regelmatig wordt opengemaakt.

Onveilig voor een patriarchaal Europa is ook dat vrouwen streven naar economische zelfstandigheid. De kostwinner in het verhaal van Aletta Jacobs wordt minder manipuleerbaar voor overheid en werkgever als hij een partner heeft die zelf haar kost verdient en niet meer afhankelijk van hem is.

Tegengif

Voordat er zicht is op een ook voor vrouwen veilig Europa moet het patriarchaat worden gesloopt. Het beste tegengif tegen het patriarchaat noemt de feministisch theologe Mary E. Hunt vrouwenvriendschappen. Ze heeft dit begrip theologisch geïnterpreteerd en ziet daarin telkens een glimp van spiritualiteit en goddelijke aanwezigheid.

'De manier waarop vrouwen voor elkaar zorgen, ruimte voor elkaar maken in hun levens, en handelen binnen bondgenootschappen van gerechtigheidszoekende-vriendinnen, geeft hoop en energie om te werken aan een verandering van onze samenleving.'⁵ De algemene patriarchale leugen dat vrouwen niet van elkaar kunnen houden en die een basiselement is voor het

² Verslag Armoede Tribunaal, Platform voor Vrouwen en Economische Zelfstandigheid, Utrecht

³ Verslag Consultatie Vrouwenarmoede van de Wereldraad van kerken, p/a Gentiaanstraat 710, 7322 CC Apeldoorn, f 6

⁴ VKW-Nieuwbrief, juni/juli 1990, Utrecht

⁵ Hunt, Mary E, *Friends in deed* in 'Sex and God', ed. Linda Hurcombe, New York 1987

patriarchale systeem, is door vrouwen onderkend en ontmaskerd. De omkering van die leugen, meent Mary Hunt, namelijk vrouwen als vriendinnen, is een kracht tot bevrijding van vrouwen.

Daarmee wordt de patriarchale barrière gesloopt en ligt een feministische toekomst open. Vrouwenvriendschappen als teken van goddelijke werkelijkheid waaraan wij deel hebben is wat mij betreft – en ik denk dat ik daarmee talloze vrouwen aan mijn kant vind – een levenservaring. In een tijd van bewustwording en strijd, waarin oude waarden vaak niet meer blijken te zijn dan ‘welbegrepen eigenbelang’, moeten we, om te kunnen overleven, op zoek gaan naar nieuwe waarden. Op zoek naar nieuwe waarden niet alleen voor onszelf maar als dwingend gegeven ook om nog iets door te kunnen geven aan onze kinderen/het volgende geslacht. Ik begrijp waarom Mary Hunt vrouwenvriendschappen benoemt als een glimp van een goddelijke dimensie omdat ook ik om mij heen vrouwen zie – met veel pijn en moeite vaak – die haar eigen leven en de wereld proberen te vermenselijken door weloverwogen uitgevoerde gedragsveranderingen. Daden die beklijven en die geschiedenis gaan maken. Het zijn breekijzers tegen het patriarchale systeem.

Verplichtend model

De samenleving waarin wij tot nu toe leven is er één waarin vrouwenvriendschappen niet werden gewaardeerd. Daarom heeft deze wereld geen toekomst. De oorlogszuchtige houding, de nucleaire waanzin en het economisch geweld zijn volgens Hunt daarvan bewijzen.

De genegenheid van vrouwen voor elkaar is ook door christelijke kerken belemmerd doordat zij het huwelijk als hét ideaal van het verbond tussen mensen ziet. Vrouwen wereldwijd onderkennen vandaag dat de eigen godsdienst vrouwen van elkaar gescheiden houdt. De verbondenheid die vrouwen van allerlei godsdiensten nu met elkaar ervaren in haar strijd voor een rechtvaardige samenleving is precies dat goddelijke element dat Hunt herkent in de vriendschap van vrouwen. Dat de meeste van onze vrienden vrouwen zijn, zegt Hunt, moet ons niet verbazen, want het is een harde strijd om het patriarchaat te overwinnen. Dat er echter ook mannen onder die ‘vriendinnen’ zijn, behoeft daarmee niet in tegenspraak te zijn. Ook mannen kunnen zich aansluiten bij de gerechtigheid zoekende bondgenootschappen in een feministische revolutie voor een overleving op onze planeet.

Wat mij betreft is het beeld dat Mary Hunt schetst – en helaas kan ik daarvan in dit beperkt aantal regels maar een fragment doorgeven – waard om doordacht, besproken en ook geleefd te worden: vriendschappen vooral tussen vrouwen-als-meest-onderdrukten als verplichtend model voor gerechtigheid zoekende mensen. Met en als vrienden kunnen mensen gezamenlijk een toekomst tegemoet gaan in een tijd van toenemend geweld en mensonterende armoede. Onder zulke omstandigheden zijn vriendinnen die van elkaar houden en aan gerechtigheid werken, een bron van spiritualiteit om de beweging gaande te houden.